

Джерела та література

1. Бровендер Ю. М. Капитаново-1. Поселение покровской срубной культуры в Северскодонецком Левобережье. *Старожитності степового Причорномор'я та Криму*. Запоріжжя: ЗГУ, 2000. С. 170–186.
2. Ляшко С. Н. Раскопки курганов в Днепровском Надпорожье. *АО 1979 года*. Москва: Наука, 1980. С. 297.
3. Отрощенко В. В. Проблеми періодизації культур середньої та пізньої бронзи півдня Східної Європи (культурно-стратиграфічні зіставлення). Київ, 2001. 288 с.
4. Ромашко В. А. Заключительный этап позднего бронзового века Левобережной Украины (по материалам богуславско-белозерской культуры). Київ, 2013. 592 с.

Чурбанова Марія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

КУЛЬТ АПОЛЛОНА В ПІВНІЧНОМУ ПРИЧОРНОМОР'І

Анотація. У статті розглядається специфіка та особливості існування культу Аполлона в античні часи в Північному Причорномор'ї, а також прослідковано вплив грецького способу вшанування культу на регіон півострова.

Ключові слова: Північне Причорномор'я, грецька колонізація, культ, міфологія.

Abstract. The article deals with the specifics and peculiarities of the existence of Apollo cult in ancient times in the Northern Black Sea (Circum-Ponti) region, also the influence of the Greek gesture of commemoration of cult to the region of the peninsula is traced.

Keywords: Circum-Ponti region, Greek colonization, Cult, Mythology.

У науковій літературі давно і надійно підтверджено існування культу Аполлона в античних полісах Північного Причорномор'я. Й. Ф. Гіндін, В. П. Яйленко, А. С. Русяєва, Б. М. Граков – це лише деякі дослідники релігії в античних державах Північного Причорномор'я. Культ Аполлона був поширений на Боспорі та в Ольвії. Пам'ятки елліністичної епохи були відкриті ще в кінці XIX – початку XX ст. до РХ [1]. У 1914 і 1926 рр. на Тамані були знайдені епіграфічні пам'ятки Аполлону Лікарю, а таманський напис 1928 р. вперше засвідчив наявність на Боспорі III ст. до РХ культу Аполлона Дельфінія. Елліни запозичили культ Дельфінія на Сході в мікенську епоху. Надалі це визначення Аполлона в народній етимології пов'язали зі словом дельфін, що зафіксували в гімні Аполлону, складеному іонійським автором доби архаїки. Цим пояснюється, чому саме дельфін став атрибутом Аполлона в іпостасі Дельфінія [2]. Часто мідні монети різних номіналів у формі фігурки дельфіна карбувалися в Ольвії, починаючи від третьої чверті VI ст. до РХ.

Особливо багато матеріалів, які засвідчують поширеність цього культу (зображення на мармурових плитах, посуді й вотивних предметах), відкрито саме в Ольвії, де в результаті довготривалих розкопок ольвійського теменоса, виявлено

залишки храму, присвяченого Аполлону Дельфінію. Теменос в Ольвії є унікальною пам'яткою культового зодчества епохи еллінізму в Північному Причорномор'ї.

Проникнення культу пов'язане із завойовницькою політикою Олександра Македонського, а легендарна постать Аполлона залишилася настільки живучою в культурах інших земель, що про існування культу в певні періоди можна говорити аж до Нового часу. Особливою пошаною користувався культ в мистецтві. Аполлон мав чимало функцій, його образ охоплював класичні і хтонічні риси догрецького і малоазійського розвитку, з чим пов'язують різноманітність властивостей бога, поєднання його темних і світлих якостей. Найхарактернішим явищем для культу був образ прекраснішого з чоловіків – золотоволосого бога сонця. Водночас його вважали покровителем чоловічого кохання. В цьому відношенні варто підкреслити існування чисельних міфів гомосексуального характеру: про Гіацинта, Зефіра, Кіпаріса, Орфея, Троїла тощо.

Чи можна вважати культ виключно гомосексуальним або таким, який містить елементи гомосексуальності? Щодо регіону Північного Причорномор'я можна лише обережно припускати, що він мав в собі такі елементи. Коло знахідок не є широким і дає змогу лише припускати, що грецький спосіб вшанування культу Аполлона (тобто з елементами гомосексуального) мав місце і в Ольвії. За доби еллінізму в багатьох містах почали проводитися свята, на які стікалися греки з різних частин ойкумени. Є свідчення про те, що ольвіюполіти, херсонесити і боспоряни, поряд з громадянами багатьох держав, відвідували багатолюдні свята Аполлона на Делосі, Панафінеї, Піфійські й Істмійські ігри, Сотера в Дельфах, Елевсінські і Самофракійські містерії [3, с. 12]. Це згадується А. С. Русяєвою, Й. Б. Брашинським. Масштаби вже знайдених пам'яток (передусім епіграфічні) вказують на те, що культ мав дуже важливе значення для тогочасного грецького населення півострова. Також на користь цього вказують багаторазові перебудови й добудови храму. А до гомосексуальних початків культу можна віднести існування та поширення симпозіумів, на яких часто зав'язувалися гомосексуальні стосунки. Наприклад, гра «коттаб» практикувалася і в Північному Причорномор'ї. Ось що пише М. Скрижинська щодо цієї розваги: «... вона (розвага) в Ольвії згадана на фривольному графіті на чорнофігурному скіфосі періоду VI–V ст. до н. е. Там повідомляється, що призом за вдалу гру в коттаб була близькість з юнаком Гефестодором, який отримував за це певну плату. Напис вказує на гомосексуальні стосунки в середовищі ольвіюполітів» [3, с. 217]. Подібні стосунки згадуються Діоном Хрисостом, який перебував у Ольвії, та, помітивши поширеність чоловічого кохання, пов'язує це явище не з культом Аполлона, а з культом Ахілла, про що згадувалося мною в статті «Деякі малодосліджені аспекти античної історії Північного Причорномор'я» [6]. В ній було простежено, що гомосексуальність (не зважаючи на походження цієї культури – автохтонне, міграційне або змішане) існувала на теренах півострова в тій чи іншій формі.

Отже, попри певну дослідженість цього питання зарубіжними та вітчизняними фахівцями, зв'язок причорноморського культу з грецьким аналогом потребує подальшого вивчення, особливо в частині гомосексуального початку вшанування Аполлону на Балканському півострові.

Джерела та література

1. Крыжицкий С. Д. Архитектура античных государств Северного Причерноморья. Киев: Наук. думка, 1993. С. 248.
2. Ольвия и монеты-дельфины. *Музей денег*: веб-сайт. URL: <http://muzeydeneg.ru/research/olviya-i-monetyi-delfinyi/>
3. Скрижинская М. В. Древнегреческие праздники в Элладе и Северном Причерноморье / НАН Украины, Институт истории Украины. Киев, 2009. С. 366.
4. Скрижинская М. В. Мифы о богах в культуре и искусстве античных государств Северного Причерноморья. *Боспорские исследования*. Вып. XXVI. 2012. С. 60–167.
5. Храмы античных государств северного Причерноморья. Архитектура античных государств северного Причерноморья. *Tolarch*: веб-сайт. URL: http://antique.totalarch.com/gha_grece/6/3
6. Чурбанова М. Ю. Деякі малодосліджені аспекти античної історії Північного Причорномор'я. СХУ ім. В. Даля. URL: <http://dspace.snu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/3983>

Вуянко Марко

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

СОЛЯНИЙ ПРОМИСЕЛ ТА ТРАНСПОРТУВАННЯ СОЛІ В КАРПАТСЬКОМУ РЕГІОНІ XVIII–XX СТ.

Анотація. Розглянуто історичні аспекти виникнення, розвитку, функціонування солевидобувного промислу на теренах Карпатського регіону України (сучасні території Прикарпаття та Закарпаття). Також досліджено питання транспортування солі на згаданих землях, зокрема сухопутними шляхами та залізничними магістралями.

Ключові слова: сіль, видобування солі, шляхи, залізниця, солеваріння, промисловість, Прикарпаття, Закарпаття.

Abstract. The historical aspects of the origin, development, and functioning of the salt mining industry in the Carpathian region of Ukraine (modern territories of Prykarpattia and Zakarpattia) are considered. The issue of salt transportation on the mentioned lands, in particular by land and railways, was also studied.

Keywords: salt, salt extraction, roads, railway, salt-making, industry, Prykarpattia, Zakarpattia.

Історія видобування солі на землях України нараховує близько трьох тисяч років. Географія соляного промислу вельми широка. До основних солянопромислових регіонів належить і Карпатський регіон (Прикарпаття і Закарпаття) [1].

Сьогодні у Передкарпатті відомо понад 800 соляних джерел, що зазвичай спостерігаються поблизу підніжжя гірських схилів. Можна припустити, що в давнину їхня кількість була ще більшою.